

EDİTORYAL NEDİR ?*

Kurtuluş TÖRECİ

ANKEM Dergisi Editörü
ankem@ankemderneği.org.tr, torecik@ankemderneği.org.tr

Editoryal; araştırma makalesi, derleme (review, meta-analiz), olgu sunumu gibi yazım formlarından biri, bir makale formudur. Ancak, makale yazma ile ilgili kitaplarda diğer makale formlarının nasıl yazılacağı, yazımda nelere dikkat edileceği hususlarında geniş bilgiler ve oldukça belirlenmiş kalıplar varsa da, editoryal yazma konusuna ya hiç ya nadiren değinilmektedir. Bu belki de bir editoryal makalenin genelde bir editör tarafından yazılacağı, onun böyle önerilere gereksinim duymayacağı düşüncesinden kaynaklanıyor olabilir. Halbuki bilim dergileri tarandığında çok farklı kişilerce, amaçlarla, şekillerde ve boyutlarda yazılmış yazıların editoryal başlığı altında yayınlandığı veya editoryal olarak algılayabileceğiniz bazı makalelerin başka başlıklar altında yer aldığı görülebilir.

Günlük haber ve magazin dergilerindeki editoryalle ilgili farklı tanımlama ve uygulamaları dışarıda tutup, önemli bazı tıbbi dergilerdeki örneklerden yola çıkarak bir editoryal niçin yazılır, nasıl yazılır, kimler tarafından yazılır, nasıl yazılmalıdır sorularına cevap bulmaya çalışalım.

Editoryal niçin yazılır ?

Bu soruya pek çok cevap verilebilir. Fakat en sık görülen örneklere göre bir sıralama yaparsak bir editoryal:

1- Bir bilimsel derginin o sayısında veya son sayılarından birinde başkaları tarafından yazılan bir araştırma makalesindeki bir konuyu, araştırmanın bulgularını aşan bir çerçevede değerlendirmek, öneminin altını çizmek, okuyuculara daha geniş bir bakış açısı sunmak için bir editoryal yazılabilir⁽²⁰⁾.

2- Araştırmada yeni bir ilerlemede, üzerinde tartışmalar olan bir konuda çeşitli bulgu ve görüşleri güvenilir bir şekilde ortaya koy-

mak, tartışmak ve bir sonuca varmak için yazılabilir⁽²⁰⁾.

3- Derginin yayın politikasını veya yayın politikasındaki bir değişikliği, editoryal kurul ve görevlilerini, editör değişikliğini, önceki editörün okuyuculara veda etmesini ve yeni editörün merhaba demesini, derginin yaş gününü okuyuculara bildirmek için yazılır^(7,10,11,23,25,32).

4- Yukarıdakiler en klasik editoryal konularıdır. Ancak bunlar yanında çok daha başka nedenlerle editoryal başlığı altında yazılmış veya biraz farklı başlıklar konmuş editoryallere de sık olarak rastlanır:

- Yayınlanması problem olmuş bir makale veya geç fark edilen bir çıkar ilişkisi hakkında okuyucuya açıklama yapmak için yazılabilir.

Örneğin amoksisilin çocuklarda efüzyonlu otitis mediada etkinliği konusunda yapılan bir çalışmanın sonuçlarını değerlendirmede araştırmacılar arasında uyum sağlanamamış, iki grup farklı yorumlar bildiren iki makaleyi N Engl J Med'e göndermişler. Dergi araştırmadan kimin sorumlu olduğu hakkında üniversitenin verdiği cevap üzerine etkinliği savunan makaleyi yayınlamış. Etkisizliğini savunan gruptaki bir Türk araştırmacı Cantekin'in mücadeleyi bırakmaması üzerine 4 yıl sonra o grubun makalesi de JAMA'da yayınlanmış ve derginin editörü, bu olayın gelişmesini 5 sayfalık bir editoryal ile okuyucularına açıklamıştır⁽²⁴⁾.

Geç fark edilen çıkar ilişkisi için de N Engl J Med'deki bir editoryal örnek verilebilir. Dergi yayınlanacak bir makale ile ilgili bir editoryali 2 kişiden ister ve aynı sayıda yayınlar. Yayından sonra kurallardaki bir sözcük nedeniyle editoryali yazarların konu ile ilgili çıkar ilişkisinin tam doğru olmayan şekilde belirlendiği ortaya çıkar ve konu uzun bir editoryalle okuyucuya açıklanır⁽¹⁾.

*Bu konu yayınlanması düşünülen Akademisyenin El Kitabı için hazırlanmıştır. Kitabın yayınlanması çok gecikince editörün izni ile ANKEM Dergisinde yayınlanmaktadır ve kitapta tıpkı baskısı yapılacaktır.

- Editoryal bazen tıbbi bir ilişki nedeniyle politik konularda da yazılır. Örneğin: İran Cumhurbaşkanı Ahmadinejad'ın 2007 Eylülünde Colombia Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada bilimde uluslararası işbirliğinin gerekliliğini vurgulamasına rağmen, 2006 ve 2007 yıllarında ABD'de tarafsız bir kuruluşun "ABD-İran Sağlık Politikası" konusunda düzenlediği iki yuvarlak masa toplantısına Amerikan devlet görevlileri ile birlikte katılan ve İran AIDS önleme programının öncülerinden olan iki kardeş araştırmacı, Kamiar Alaei ve Arash Alaei'nin bu katılım nedeni ile Haziran 2008'de tutuklanmaları ve 31 Aralık 2008'de yarım günlük bir duruşma sonucu ilkinin üç, ikincinin altı yıl hapse mahkum olması nedeniyle Nature'de İran Cumhurbaşkanı'na hitaben 29 Ocak 2009'da bir editoryal yayınlanmıştır⁽¹⁶⁾.

- Bir editoryal, yayın alanında çuvaldızı editörlere batırmak için de yazılır. Örneğin Brit Med J'de yayınlanma sözü verilen bir makalenin yayınlanmaması üzerine yazarının World Association of Medical Editors (WAME)'e şikayette bulunması sonucu makalenin dergide yayınlanması üzerine yazılan bir editoryalde, bir editörün yapması gerekenler sıralanmakta, 1997'de kurulan Committee on Publication Ethics (COPE)'e, 2004 yılı ortalarına kadar üye olan 245 dergi için editörler hakkında 200 üzerinde şikayet geldiği belirtilmekte, şikayetlerin okuyuculardan, yazarlardan, hakemlerden, diğer editörlerden veya yayıncıdan gelebildiği bildirilmektedir⁽¹³⁾.

- Editörün genel bir konudaki gözlemini belirtmek için de yazılır. Örneğin son zamanlarda ret olan makale oranının düştüğü, ama bunun araştırma metodolojisinin, istatistik yöntemlerin, tıbbi yazmanın öneminin anlaşılmasından çok internetin bilimsel hırsızlığı (plajiarizm) kolaylaştırmasından kaynaklandığı düşüncesi bir editoryalle ileri sürülmüştür⁽⁴⁾.

- Editör bir durumdan ötürü kendisini veya dergisini savunmak için de bir editoryal yazabilir. Örneğin bir makaleyi çok uzun olduğu için kısaltılmasını isteyen, yazarlarla kelime sayısı pazarlığında uyuşamayan, sonuçta insan hayatına önem vermemekle ve makaleleri kabulde keyfi davranışla suçlanan bir editör kendini savunmak ve yayınlanmayan manuskripte ne

şekilde erişilebileceğini belirtmek için bir editoryal yazmıştır⁽¹²⁾.

- Bir editör de The Scientific Review of Alternative Medicine (SRAM)'ın Medline/Pubmed'de indekslenmemesini şikayet için, birçok yazışmaların da verildiği, açık mektup türünde çok uzun bir editoryal yazmıştır⁽²⁶⁾. Bunun aksine derginin bir uluslararası indekse kabul edildiğini bildirmek için⁽⁹⁾ de, veya 2006 yılında ANKEM Dergisinin hakemli 97 dergi içinde gerek aldığı atfı, gerek etki faktörü yönünde ilk sırayı aldığını bildirmek için Duyuru başlığıyla yazdığı⁽³⁰⁾ gibi yazılabilir.

- Editoryal sefalosporinlerin empirik olarak yaygın kullanımının dirençli bakteri artışına yol açması sorunu gibi veya benzer bir konuyu tartışmaya açmak için de bazen tartışma için (For debate) gibi bir başlıkla da editoryal yazılır^(5,8).

- Oldukça genel bir konuda da yazılabilir. Örneğin yeni antibiyotik geliştirilmesini engelleyen ekonomik nedenleri ve buna karşı yapılması gerekenleri irdelemek bir editoryal konusu olabilmektedir⁽¹⁴⁾.

Dergi ile ilgili bir husus bildirilirken makaleye bazen Editoryal dışında bir başlık verilebilir⁽¹⁰⁾.

Editoryal kim tarafından yazılır ?

Bu sorunun ilk akla gelecek cevabı "editör"dür. Gelişmiş dergilerde çok defa bir baş editör, yardımcı editörler, seksiyon editörleri, genellikle yerli dergilerimizdeki yayın kurulu, bilim kurulu, yayın inceleme kurulu karşılığı olan editoryal board bulunur. Bir editoryalden asıl sorumlu olan, diğerlerinden biri tarafından yazılsa da, baş editördür ve dergi de sorumluluğa iştirak eder. Dolayısıyla yuvadan biri veya birkaçı tarafından yazılsa da, bu editoryalin editoryal grup içinde arkadaşça bir değerlendirmeden geçirilmesi, uygun görülmesi veya uygun hale getirilmesinden sonra yayınlanması olağandır⁽³⁾.

Bazen editör tarafından yuva dışından, derginin editoryal işlemleri ile resmi ilişkisi olmayanlardan da, bilgi ve deneyimleri nedeniyle editoryal yazması istenir. Böyle sipariş üzerine yazılan editoryalde yazarlar bazen "misafir editör" olarak adlandırılabilir. Ya da

bazı kişiler kendilerine bir sipariş verilmediği halde, kendi inisiyatifleri ile bir editoryal yazıp dergiye gönderirler. Yuvadandan yazılan editoryaller genelde bilimsel hakemlere gönderilmeyip yuva içinde değerlendirildiği halde, sipariş edilmiş olsun olmasın, yuva dışından başkalarına yazdırılan veya başkalarınınca yazılıp gönderilen editoryaller, diğer makale türleri gibi bilimsel hakemlerin değerlendirmesinden sonra yayınlanmalıdır⁽³⁾. Sipariş editoryal eğer dergide yayınlanacak bir araştırma makalesi ile ilgili ise bu editoryalin makale ile aynı sayıda yayınlanması arzu edilir ve araştırma makalesi de editoryali yazacak kişiye gönderilerek kısıtlı bir süre verilir; birçok defa bu süreye uyulacağı konusunda bir taahhütname de istenir. Hiçbir dergi böyle bir makale için yayın tarihini geciktirmek istemez.

Pek çok editoryal bir kişi tarafından yazılır fakat 2-3 veya daha fazla kişi tarafından yazılması da mümkündür. Örneğin dergilerde editörlerin bağımsızlığı konusundaki bir editoryal 5 kişi tarafından yazılmıştır⁽¹⁹⁾. Bir kişi kendisine bir editoryal sipariş edildiğinde, gerekli görürse konunun bir yönünü daha iyi tamamlamak için, editörün rızasını alarak, editöryali bir başka meslekdaşı ile ortak yazabilir.

Editoryal imzalı mı olmalıdır ?

Editoryallerin imzalı veya imzasız (yazarı belli veya belirsiz) olması bir tartışma konusudur. Bu konuda yazılan bir editoryal, iki seçeneğin de yanında ve karşısındaki görüşleri tarttıktan sonra artık imzasız editoryallerin güncel sayılamayacağını, birçok önemli derginin de yalnız imzalı editoryalleri yayınladığını belirtmektedir⁽²⁷⁾. Günümüzde çok defa editoryaller yazan(lar)ın imzasını taşımaktadır. Bu durumda yazar(lar)ın ileri sürdükleri fikirlerde yansızlığını belirtmek için çıkar ilişkilerini de açıkça belirtmeleri gerekir⁽²⁹⁾. Tıp araştırmalarının yoğun şekilde ilaç endüstrisi tarafından desteklendiği günümüzde bu konu büyük önem kazanmıştır⁽²⁰⁾.

Ancak her editoryalin imzalı olması da gerekmez. Örneğin derginin yayın politikası ile ilgili bir makale imzasız da olsa dergi editörü ve yayınlayan dernek ya da kuruluşunun beyanı olarak kabul edilir. Okuyucu onda bir imza ara-

maz. Ayrıca bazı dergiler, örneğin The Lancet, sadece imzasız editoryaller yayınlar veya The Lancet olarak imzalar. Dolayısıyla bu editoryaller yuvadan birileri tarafından yazılır ve ancak editör ve yayıncısının onayladığı konuları içerir.

Bir editoryal nasıl yazılmalıdır ?

Bu konuda genel olarak kabul edilen hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- Bir makalenin editoryal olduğu "İçindekiler" bölümünde veya makalenin ilk sayfasında başlık üstünde belirtilmelidir.

- Mümkün olduğu kadar kısa ve öz olmalıdır. Bazen birkaç kısa paragraftan ibaret olabilir⁽³¹⁾. Bazı dergiler editoryal için 800-2000 sözcük gibi bir sınırlama koymuştur ve bu sınırın geçilmesini editörler kurulunun uygun görmesi koşuluna bağlamıştır. Ancak çok daha uzun editoryallere de rastlanır⁽⁷⁾.

- İlk paragrafta konunun, o editoryalin yazılma amacının okuyucuya açıklanması çok kullanılan bir yöntemdir.

- İzlenmesi zor bireysel araştırma bulguları ve rakkamlarla boğulmamalıdır.

- Konunun yanında ve karşısında olan görüşlere yer verilmelidir. Okuyan kendisine bir düşüncenin, fikrin empoze edildiği sanısına varmamalı, konuda farklı düşünceler varsa bunların hakkaniyetle ele alındığından emin olmalıdır.

- Özet, tablo ve şekil genellikle kullanılmaz. Bazı dergiler kısıtlı sayıda (çok defa 1) tablo ya da şekil kullanılmasına izin verirler. Bazı editoryallerde uygun ara başlıklar olabilir.

- Kaynak kullanmada çok seçici davranılmalıdır⁽²⁰⁾. Bazı dergiler kaynak sayısında da, 5-20 gibi bir kısıtlama koymaktadır.

- Belki bu kuralların en önemlisi, dergi hakkında bir bildiri niteliğinde olanlar dışında, editoryalin bir sonuca varması, yazar(lar)ın yaptıkları değerlendirmeler sonunda sağlam verilere dayanan bir kanaate ulaşip bunu okuyucuya iletmesidir. Editoryal yazarı yalnız verileri yorumlamakla kalmaz, kendi düşünce ve kanaatini de sunar⁽²⁰⁾. Okuyucu bu kanaati paylaşmasa bile makale ona daha geniş bir görüş ve düşünce açısı sağlamalıdır. Editoryalin bu özelliği onu yazar(lar)ın bulgularını verip tartıştığı

bir araştırma makalesinden ve çeşitli çalışmaların bulgularını sunup karşılaştıran derlemeden (review'den) ayıran önemli bir özelliğidir.

Okuyucu gözünde editoryal ?

Bilimsel konulardaki editoryaller okuyucular tarafından genellikle çok güvenilir ve kıymetli makaleler olarak kabul edilir ve diğer makalelerden daha çok okunur⁽²⁰⁾. İster dergi editörleri tarafından yazılsın, ister sipariş ile başkalarına yazdırılmış olsun, okuyan kişiler editoryali yazanların konunun önde gelen uzmanları, çok kompetan kişiler olduğunu, dolayısıyla kendilerine en doğru, en yansız ve en yeni fikirleri aktardığını düşünür ve bunun da böyle olması gerekir. Bu nedenle laboratuvar masasında veya klinik servislerinde uzun zaman ve emek vermeyi gerektirmese de, bir editoryal yazmak güç ve zahmetli bir iştir. O konuda literatüre hakim olmayı, konu ile ilgili her türlü fikir ve görüşten haberdar olmayı gerektirir. Bu nedenle de dışarıdan birinden bir konuda editoryal yazmasının istenmesi, o kişi için onur kaynağıdır fakat okuyucunun makaleye peşinen verdiği krediyi hakketmek sorumluluğunu da yükler.

Etik dışı editoryal olur mu ?

Editoryalleri yazanlar da insanlardır ve nadir de olsa bilim etiği dışında yazılan editoryallere de rastlanır. Kendi dergisinde kendi yayınlarını öven, karşıtlarını kötüleyen mektuplar ve editoryaller yazan Sir Cyril Burt'ten ve çıkar ilişkisi nedeniyle bir makaleyi kötüleyen editoryal yazan bir editörden bir başka yayında⁽²⁹⁾ bahsedilmiştir.

Önemli bazı tıp dergilerinin editoryal kuralları

Çeşitli dergiler yayınlacakları editoryaller için bazı farklı kurallar koymuştur:

N Engl J Med: Genellikle içeriden veya sipariş edilmiş editoryaller yayınlanırsa da sipariş edilmemiş, yazarların kendiliklerinden yazıp gönderdiği editoryaller de nadiren yayınlanır. Bir tablo veya şekil içerebilir. Sözcük sayısı 1200 ile, kaynak sayısı 15 ile sınırlandırılır⁽¹⁸⁾.

The Lancet: Editoryaller The Lancet'in sesidir ve derginin editoryal yazım ekibi tarafından yazılarak The Lancet olarak imzalanır⁽²⁸⁾.

Plos Med: Derginin editoryal ekibi tarafından yazılır⁽²¹⁾.

Ann Intern Med: Güncel konularda veya dergide yayınlanmış makaleler hakkında commentary (mülâhaza, görüş) çok defa editörler tarafından verilen sipariş üzerine yayınlanır. Özet, tablo, şekil kabul edilmez. Sözcük sayısı 1200 ile, kaynaklar 20 ile sınırlıdır⁽²⁾.

Brit Med J: Genellikle siparişle yazdırılır, sipariş edilmemiş makaleler hakem değerlendirilmesine tabidir. Geniş kitleye, genel pratisyenlere hitap etmesi arzu edilir. 800 sözcük, 12 kaynakla sınırlıdır⁽⁶⁾.

PNAS (Proc Nat Acad Sci USA): Editoryal Board'un siparişi ile belirli makalelere dikkat çekmek için Commentary; belirli konulardaki ilerlemelere, gelişme yönüne değinmek için Perspective; Akademi şemsiyesi altında yapılan bilimsel toplantılar için Colloquim Paper başlıkları altında editoryale benzeyen makaleler yayınlanır⁽²²⁾.

Nature: Editoryaller Nature'nin sesidir, dergi editörleri tarafından çok defa imzasız yayınlanır⁽¹⁷⁾.

JAMA: Commentary başlığı altında çok defa bir makale ile ilgili olmayıp genel konularla ilgili olan, yazar sayısı ikiyi geçmeyen, 1800 sözcük veya 1500 sözcük ve 1 tablo ya da şekil ile sınırlanan, kaynak sayısı 15'den az makaleler; Perspective başlığı altında son gelişmelere ait yazar sayısı 2 ile, sözcük sayısı 1000 ile sınırlı, bir şekil veya tablo bulunabilen makaleler yayınlanır⁽¹⁵⁾.

Editoryale benzeyen makale başlıkları

Bazen Commentary, Guest commentary, Leading article, Viewpoints, Supplement article, Correspondence, For debate, Duyuru gibi başlıklar altında da bazılarının Editoryal başlığı altında yayınlanması yadırganmayacak makaleler yayınlanmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Angell M, Kassirer JP: Editorial, N Engl J Med 1996;335:1055-6.
2. Ann Intern Med: http://www.annals.org/shared/author_info.html#editorials

3. Aust Physiother Ass.: Editorials. <http://www.physiotherapy.asn.au/index.php/quality-practice/ajp/editorials>.
4. Badar A: (Editorial) Plagiarism in the net age, *JAMC* 2003;15(3):1-2.
5. Blot F, Estphan G, Boughaba A, Soltani D, Edé C, Chachaty E: (Editorial) Is routine changing of peripheral arterial catheters justified ? *Clin Microbiol Infect* 2008;14(9):813-5.
6. *Brit Med J*: <http://resources.bmj.com/bmj/authors/types-of-article/editorials>
7. Callahan ML: (Editorial) Journal policy on ethics in scientific publication, *Ann Emerg Med* 2003;41(1):82-9.
8. Dancer SJ: (For debate) The problem with cephalosporins, *JAC* 2001;48(4):463-78.
9. Editorial: *Türk Biyokim Derg* 2008;33(1):40.
10. Geddes A: (Editorial) *Int J Antimicrob Agents* 2005;25(5):357.
11. Geddes A, O'Hara C: (Editorial) Rapid peer review and increased impact, *Int J Antimicrob Agents* 2005;26(6):425-6.
12. Gillon R: (Editorial) A startling 19,000-word thesis on the origin of AIDS: should the *JME* have published it ? *J Med Ethics*. <http://www.uow.wsu.au/arts/sts/bmartin/dissent/Documents/AIDS/JME92.html>.
13. Godlee F: (Editorial) Dealing with editorial misconduct., New code of conduct for editors is a first step in self regulation, *Brit Med J* 2004;329(7478):1301-2.
14. Gyssens IC: (Editorial) All EU hands to the EU pumps: the Science Academies of Europe (EASAC) recommend strong support of research to tackle antibacterial resistance, *Clin Microbiol Infect* 2008;14(10):889-91.
15. *JAMA*: <http://jama.ama-assn.org/misc/iftoradtl#BriefReport>
16. *Nature*: (Editorial) An appeal to President Ahmadinejad. The conviction of two Iranian AIDS physicians violates international norms of justice and threatens to undermine collaboration between Iranian scientists and their colleagues elsewhere, *Nature* 2009;457(7229):511.
17. *Nature*: http://www.nature.com/authors/author_services/article_types.html
18. *N Engl J Med*: <http://authors.nejm.org/help/Articles.asp>
19. Northridge ME, McLeroy KR, Haviland ML, Johnson NJ, Benjamin GC: (Editorial) Editorial independence at the journal, *Am J Public Health* 2005;95(3):377-9.
20. Peat J: *Scientific Writing*. "Editorials, s.168-9", *BMJ Books*, London (2002).
21. *PLoS Med*: <http://journals.plos.org/plosmedicine/guidelines.php#other>
22. *Proceeding of the National Academy of Science USA (PNAS)*: <http://www.pnas.org/site/misc/iftorc.shtml>
23. Raoult D: (Editorial) Message from the editor-in-chief, *Clin Microbiol Infect* 2009;15(1):1.
24. Rennie D: (Editorial) The Cantekin affair, *JAMA* 1991;266(23):3333-7.
25. Rider PJ, Brown D: (Editorial) <http://scientific.thomson.com/products/coddd/editorial/>
26. Sampson W: (Editorial) Scientific reviews of medical journals, <http://www.sram.org/0802/editorial.html>.
27. Smith PJ, Alexander GC, Siegler M: (Editorial) Should editorials in peer-reviewed journals be signed ? *Chest* 2006;129(6):1395-6.
28. *The Lancet*: <http://download.thelancet.com/flatcontentassets/authors/lancet-information-for-authors.pdf>
29. Töreci K: Yayın etiği, *ANKEM Derg* 2004;18(1):67-88.
30. Töreci K: (Duyuru) *ANKEM Derg* 2008;22(1):52.
31. Vuckovic-Dekic L, Bogdanovic G: (Editorial) How editors of scientific journals can help to improve the quality of submitted manuscripts ? *Arch Oncol* 2006;14(1):7.
32. Webb P, Moylan E: (Editorial) *Journal of Biology* celebrates its fifth anniversary, *J Biol* 2007;6(3):5.